

LIETUVOS AKLŪJŲ BIBLIOTEKA

Dr. Rasa Januševičienė, dr. Zinaida Manžuch

LAB KAUNO FILIALO SKAITYTOJŲ NAUDOJIMOSI KULTŪROS ĮSTAIGOMIS ĮPROČIAI

Kokybinis tyrimas

Lietuvos aklujų biblioteka

2016

TURINYS

ĮVADAS	2
LANKYMOSI KULTŪROS RENGINIUOSE PATIRTIS	3
NAUDOJIMOSI BIBLIOTEKOMIS PATIRTIS	4
NAUDOJIMOSI LAB KAUNO FILIALO PASLAUGOMIS PATIRTIS	4
APIBENDRINIMAS	8

Susitikimas su LAB Kauno filialo skaitytojais. Nuotr. Mariaus Čerbausko.

Viršelyje: LAB Kauno filialas – bendruomenės centras. Nuotr. Irenos Blaževičienės.

IVADAS

Lietuvos aklųjų biblioteka (LAB) – valstybinės reikšmės biblioteka, unikali šalies bibliotekų sistemos įstaiga, skirta regos negalią ir skaitymo sutrikimų turinčių žmonių informaciniam ir bibliotekiniam aprūpinimui. LAB veikia kaip sistema, kurią sudaro bibliotekos centras Vilniuje, penki filialai ir paslaugų punktų tinklas.

LAB Kauno filiale skaitytojai gali naudotis garsinių leidinių, spaudinių Brailio raštu ir reginčiųjų raštu fondais, sutrikusios regos vartotojams pritaikytomis kompiuterizuotomis darbo vietomis. Filiale vyksta įvairaus pobūdžio kultūriniai ir informaciniai renginiai; sėkmingai pritaikyta neseniai LAB atgaivinta renginių rūšis - garsiniai skaitymai. Filialas praėjusiais metais aptarnavo 10 paslaugų punktų, esančių viešosiose bibliotekose, rajoninėse Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos ir kitose įstaigose.

LAB Kauno filialo paslaugomis 2015 m. naudojosi 623 skaitytojai (tai sudaro 15 proc. visų LAB skaitytojų), iš jų – 457 regos negalią turintys žmonės (17 proc. visų LAB sutrikusios regos skaitytojų).

Lietuvos aklųjų biblioteka nuolat vykdo įvairius savo skaitytojų poreikių tyrimus. Diskusijų grupės metodu LAB jau yra atlikusi reprezentatyvų tyrimą 2012 m. Šio, 2016 m. vykdomo tyrimo **tikslas – įvertinti teritorinio LAB padalinio vartotojų prioritetus ir elgseną naudojantis Kauno filialo kultūros ir informacijos paslaugomis.**

Sudarytas **tikslinių diskusijų grupės planas** leido įgyvendinti **tyrimo uždavinius:**

- Išnagrinėti bendrus LAB Kauno filialo skaitytojų kultūros paslaugų naudojimo įpročius ir prioritetus.
- Išanalizuoti bendrus LAB Kauno filialo skaitytojų bibliotekų paslaugų naudojimo įpročius ir prioritetus.
- Įvertinti skaitytojų naudojimosi LAB Kauno filialo paslaugomis įpročius ir prioritetus.

Tyrimo duomenys gauti sukūrus diskusijos garso ir vaizdo įrašą. Diskusijos duomenų analizei taikytas **kokybinės turinio analizės metodas**. Diskusijos dalyvių kalba pateikiama originalia forma ir nebuvo taisyta.

Respondentai. Tikslinių diskusijų grupėje **dalyvavo 16 asmenų**. Iš jų – 8 vyrai ir 8 moterys. Didžiausią dalyvių amžiaus grupę sudarė 71-80 metų asmenys (7 respondentai). Du respondentai – 81 m. ir vyresni, dar du – 61-70 metų. Du respondentai – 31-40 metų. Po vieną respondentą – 41-50 ir 51-60 metų amžiaus grupėse. Vienas dalyvis nenurodė amžiaus. Dvi didžiausias respondentų grupes pagal išsilavinimą sudarė vidurinį (7 respondentai) ir aukštąjį (7 respondentai) išsilavinimą turintys asmenys. Vienas dalyvis turi pradinį išsilavinimą, dar vienas – išsilavinimo nenurodė. Pagal užimtumą tarp diskusijų grupės dalyvių dominavo pensininkai (9 respondentai). Trys respondentai nurodė, kad dirba ir keturi – nedirbantys. Pagal negalios tipą daugumą respondentų buvo aklieji (10), mažesnę grupę sudarė silpnaregiai (6).

Tyrimas atliktas 2016 m. kovo 29 d. LAB Kauno filiale.

LANKYMOSI KULTŪROS RENGINIUOSE PATIRTIS

√ *Prisiminkite savo paskutinę patirtį lankantis kultūros renginyje per pastaruosius metus. Kokiame renginyje paskutinį kartą lankėtės? Kokiais tikslais lankėtės? Jei per pastaruosius metus nebuvote apsilankę jokiame renginyje, paaiškinkite, kodėl.*

Regos negalią turintys žmonės lankosi kultūros įstaigose, tačiau didelė savarankiškumą ribojanti kliūtis – įstaigų menkas prieinamumas ir nepritaikyta infrastruktūra. Tai lemia, kad regos negalią turintys žmonės lankosi renginiuose su palydovais. Dalyviai pažymėjo, kad labiausiai džiaugėsi apsilankymais įstaigose, kur renginiai / eksponatai buvo pritaikyti jų poreikiams. Tokias mintis iliustruoja šie dalyvių pasisakymai:

- *Jeigu taip iš tikrųjų, tai nė vienas Kauno muziejus nėra pritaikytas aklam žmogui. Tas neregys žmogus turėtų eiti su draugu, kuris bent kiek primato.*
- *Muziejų daug aplankėme, mes važinėjome į ekskursijas, bet labiausiai man įstrigo į atmintį Vilniuje Geležinkeliečių muziejus. Ten aklajam labai gerai. Eksponatai tokie, kuriuos galima čiupinėti, bučiuoti, visą kitą daryti, stumdyti – ir jo nepargriausi, nesugadinsi.*
- *Kiekvienais metais mes važiuojame atostogauti ne Lietuvoje, bet aš važiuoju su savo vyru reginčiu į užsienį. Kas man patiko Slovėnijoje ir kas paliko įspūdį, kad yra garsiniai gidai. Ir tikrai kaip turinčiam negalią žmogui, kaip silpnaregiui, man buvo beprotiškai gerai. <...> Lietuvoje tai žinoma einame į muziejus ir teatrus, bet man didžiausia kliūtis – laiptai.*
- *Aš jau nekalbu apie muziejus, kiek teko jų lankyti, Kaune jų labai daug. Tai ar tu eisi į Lietuvos literatūros muziejų, ar į Vaižganto muziejų ar į Juozo Grušo muziejų – tikrai nebus pritaikyta.*
- *Aktyviai lankomės, tik su pagalba.*

Pažinimas regos negalią turintiems vartotojams yra socialinės integracijos – dalyvavimo, jautimosi pilnaverčiu visuomenės nariu, priemonė. Daugelis diskusijos dalyvių nurodė, kad jų pagrindinis motyvas lankytis kultūros įstaigose ir renginiuose – pažintinis. Pažinimo poreikiai siejasi su savišvieta, noru tobulėti ir žingeidumu. Apie tokią respondentų nuomonę byloja šie pasisakymai:

- *Žingeidumas: sužinoti, nauji potyriai, nauji žmonės, naujos pažintys, savęs realizavimas.*
- *Neatsilikti nuo reginčių žmonių, <...>ne tik kad neatsilikti, kad būti pirmesniems.*
- *Iš tikrųjų, aklieji ir silpnaregiai nuo seno buvo ir smalsesni už reginčius. Kadangi mes silpnai matome ar nematome, tai mums kilo klausimas, kaip sužinoti. Aklieji ir daugiau tų knygų skaito, nes mums tai svarbu.*

NAUDOJIMOSI BIBLIOTEKOMIS PATIRTIS

√ *Prisiminkite paskutinę naudojimosi Kauno miesto bibliotekomis patirtį. Kokiomis bibliotekomis naudojotės per pastaruosius metus? Kokiais tikslais lankėtės bibliotekose? Jeigu per pastaruosius metus nesinaudojote bibliotekomis, paaiškinkite, kodėl.*

Naudojimasis kitomis bibliotekomis siejasi su specialiais poreikiais, specialiu pasirengimu (pagalba). Nors dalyviai yra lankęsi kitose bibliotekose, dažniausiai apsilankymai siejosi su poreikiu leidiniams, kurių nepavyko gauti kitais būdais, specialiu pasirengimu – lydinčiųjų pagalba. Kai kurie visiškai nematantys dalyviai nurodė, kad nesilankė kitose bibliotekose.

- *Aš pavyzdžiui, kaip visai nematantis – manęs nedomina [bibliotekos].*
- *Aš buvau, žinoma, tada, kada palydėjo <...>, Kauno apskrities viešojoje [bibliotekoje]. Bet kai reikia grįžti ir per perėjas, o tavęs niekas nepasitiks. Tai praktiškai aš jau nenorėjau ir namiškių apsunkinti.*
- *Lankiausi Kauno kolegijos bibliotekoje, nes aš ten studijuoju. Aš naudojuosi daugiau elektronine bibliotekininkyste, bet yra kai kurių leidinių, kurių nėra. Tai aš naudojuosi Kauno kolegijos biblioteka. Aš šviečiuosi knygas, verčiu iš PDF formato per FineReaderį į wordą ir man Jaws 'as skaito.*
- *Buvau kitoj bibliotekoj, su specialiu reikalu, nes reikėjo darbui tam tikros knygos, kurios abonentai išsinešti neleidžiama. Tai teko nusikopijuoti, kas man reikalinga pačioje bibliotekoje. O kitose bibliotekose teko lankytis <...> kaip renginio dalyviui.*

Respondentai akcentavo fizinės aplinkos svarbą. Visuomeninės paskirties pastatuose silpnaregius trikdo nesužymėtos laiptų pakopos (*labiausiai tai aš bijau laiptų*). Labai svarbu ir tai, ar regos negalią turintis žmogus gali pats, savarankiškai pasiekti pastatą. Taip jis gali jaustis savarankišku, pilnaverčiu visuomenės nariu.

NAUDOJIMOSI LAB KAUNO FILIALO PASLAUGOMIS PATIRTIS

√ *Ką veikėte, kai paskutinį kartą lankėtės LAB Kauno filiale? Kokiomis paslaugomis naudojotės? Kokiais tikslais dažniausiai lankotės LAB Kauno filiale?*

Diskusijos dalyvių apibūdinta paskutinė lankymosi LAB Kauno filiale veikla sutapo su jų įprastais lankymosi bibliotekoje tikslais. Jie yra trys – 1) gauti knygų, 2) gauti konsultacijų, kaip rasti ir kokią pasirinkti informaciją ir literatūrą tam tikra tema, 3) dalyvauti renginiuose ir bendruomeninėje veikloje.

Pirmasis tikslas – **gauti reikiamų knygų**. Tai įprasta skaitytojų veikla bibliotekoje, nors jų poreikiai literatūrai gali skirtis. Nepaisant to, kad daugelis skaitytojų yra garbaus amžiaus, bibliotekoje naudojama profesinei veiklai (darbui) ir studijoms skirta literatūra. Tokią motyvaciją patvirtina šie pasisakymai:

- *Knygų pasiimti buvau, galbūt, prieš savaitę. <...> Kaip į namus ateini į biblioteką, personalas jau pažįstamas ir visada smagu, tokia gera atmosfera.*
- *Mes ir reginčiųjų [raštu] knygų ateiname pasiimti. Čia yra tokių knygų, kur nėra kitur, patikėkite.*
- *Aš skaitau ne tik mūsų filialo knygas, bet užsisakau ir iš Vilniaus, kadangi pas mus rusų kalba nėra.*
- *Iš pradžių ELVIS naudojasi, bet paskui atėjau su sąrašu knygų, kurių man reikėjo mokslams.*
- *Aš dar susiduriu su kitais dalykais, nes vis dar dirbu ir tenka rašyti scenarijus ir projektus, ir kartais pritrūksta tos medžiagos, ypačiai scenarijams.*

Antrasis tikslas – **gauti konsultacijų, kaip rasti ir kokią pasirinkti informaciją ir literatūrą tam tikra tema.** Šiuo atveju skaitytojai naudojami profesionalia bibliotekininko pagalba ir žiniomis – informacijos paieškos ir vertinimo, kompiuterinio raštingumo gebėjimais. Pasisakymai liudija, kad skaitytojai itin vertina bibliotekininkų konsultacijas:

- *Tai man bibliotekininkė labai šauniai parinko dar daugiau ta pačia tematika kompaktų. <...> Parinko ne tik tai, ką aš atsinešiau – sąrašą, ką dėstytojas davė, bet parinko pagal tematiką, kas tinka.*
- *Tiesiu taikymu šaunu pas bibliotekos vedėją Irutę, ir sėdame prie stalo, ir ji man padeda, suranda tą medžiagą, kurios aš neturiu, nes pati kompiuteriu nedirbu.*
- *Dažniausiai ateinu pas Eglę (vyresnioji Kauno filialo bibliotekininkė Eglė Latvėnaitė-past.), kai man reikia kokios nors informacijos apie naujas knygas. Ar ten dar ko sužinoti, ar kokios poezijos knygos reikia.*

Trečiasis tikslas – **dalyvauti renginiuose ir bendruomeninėje veikloje.** Šiuo atveju skaitytojus ypač motyvuoja galimybė tarpusavyje bendrauti, susitikti ir diskutuoti. Diskusijų dalyviams ypatingą reikšmę turi garsiniai skaitymai. Jie vertinami ne tik dėl galimybės išsamiau susipažinti su autoriais ir jų kūryba, bet ir dėl galimybės bendrauti ir sužinoti kitų dalyvių nuomonę.

- *Susitikimas su policija – [renginys] apie telefoninius sukčius. <...> Labai įdomiai.*
- *Aš taip pat buvau paskutinį kartą kaip tik prieš porą savaitių. Mes renkamės skaityti knygas – į garsinius skaitymus. Skaitome įvairias knygas ir tiesiog tokia kaip susibūrimo vieta yra, ir tu gali apie tą autorių daugiau sužinoti.*
- *Kai būna garsiniai skaitymai ji [bibliotekininkė] parenka tokius straipsnius arba kažką iš įdomių žmonių biografijos, ar kūrinį kažkokį, kurį ji ne tik paskaito, bet mes bet kuriuo metu galime nutraukti tą skaitymą ir vyksta diskusija. Mes išsakome savo nuomonę ir to įgarsintose knygose nėra.*
- *Aš norėčiau pasakyti, kad lankausi tame garsinių skaitymų būrelyje, nė vieno nepraleidau dar, kiekvieną savaitę ateinu. Ir kas man labiausiai patiko, kad aš pradėjau eilėraščius sakyti. Vieną susakiau, o paskui pradėjau eilėraščių klausytis.*

Kai kuriais atvejais bendruomeninė veikla suprantama, kaip tiesioginis skaitytojų dalyvavimas bibliotekos veikloje, pavyzdžiui: *atėjau su tikslu Velykinių zuikių karpiniais papuošti langą, kad biblioteka būtų pavasariška, graži ir linksma* (žr. nuotrauką tituliniam lape).

√ *Ką dar norėtumėte pasakyti apie Kauno filialą ir jo paslaugas?*

Skaitytojai nurodė kelis Kauno filialo bruožus ir paslaugas, kurios jiems yra svarbiausios. Tai 1) lengvai pasiekiamą bibliotekos vietą; 2) bibliotekininkų pagalbą ir konsultacijas; 3) renginiai ir bendruomenės susibūrimo vieta.

Nemažai diskusijos grupės dalyvių pažymėjo, kad jiems itin svarbi **patogi bibliotekos vieta – ji lengvai pasiekiamą**, yra išsidėsčiusi rajone, kuriame gyvena nemažai regos negalią turinčių žmonių. Apie tai byloja tokie dalyvių pasisakymai:

- *Biblioteka aptarnauja puikiai. Ji yra netoli – čia yra aklyjų rajonas. Daugiausia aklyjų gyvena, nei visur kitur.*
- *Mes galime savarankiškai pasiekti šią biblioteką. Ji labai lengvai pasiekiamą savarankiškai.*
- *Mums nereikia kažkur blaškytis, mes galime drąsiai eiti, nėra jokios nervinės įtampos.*

Rajonas, kuriame įsikūręs LAB Kauno filialas, buvo kuriamas ilgą laiką ir pritaikomas regos negalią turinčių žmonių poreikiams. Vienas didžiausių privalumų – specialiai akliesiems statyta perėja, kurios dėka sutrikusio regėjimo žmogus saugiai ir savarankiškai pereina judrų Savanorių prospektą ir atsiduria tiesiai prieš biblioteką (žr. nuotrauką tituliniam lape).

Daugelis skaitytojų minėjo visokeriopos **bibliotekininkų pagalbos ir konsultacijų naudą** – minėtos ir kompiuterinio raštingumo ir informacijos paieškos gebėjimai ir pagalba:

- *Na ir informacinis dalykas. Labai daug ką gali sužinoti, jei tau reikia kažkokios informacijos. Aš turiu omenyje – apie knygas, ar kur straipsnis koks yra, dar kažkas – na, tarkime, aš kokios poezijos ieškau.*
- *Aš kadangi visiškai nematau, man biblioteka – tarsi išganymas, kaip saulė pateka. Ateinu, tai dabartinės bibliotekininkės moka kompiuteriu naudotis, o aš nemoku, suprantate. Tai ko reikia, ko paprašau, viską suranda ir per kompiuterį, ir knygas išduoda. Ir kaip tokio amžiaus labai-labai esu dėkingas.*
- *Visapusiškumas, kas man svarbiausia. Aš kartais gaunu visą informaciją, kurios man reikia – garsinės knygos, kartais ir pačios bibliotekininkės parenka savo nuožiūra. Ir tai, kas parenka yra aktualu ir [jos] turi, kaip sakant, gerą nuojautą.*

Išskirtinai vertinama darbuotojų kompetencija rekomenduoti, pasiūlyti literatūrą, kuri atitinka skaitytojų poreikius ir interesus.

Dalyviai paminėjo renginių ir bendruomenės susibūrimo galimybės svarbą Kauno filiale:

- *Vienija bendruomenę, nes atėjus čia bendruomenė gali nebūtinai paimti konkrečią knygą ir perskaityti, bet ir savo reikalus ir poreikius aptarti. Tai yra kaip kultūrinis centras šičia gyvenančių žmonių.*

- *Be to, Aklųjų biblioteka gali tokius renginius kaip didesnės bibliotekos organizuoti ir įgyvendinti. Dabar yra instrumentas, yra šita salė. Mes tik turime pageidavimus pateikti.*

Diskusijos pabaigoje dalyviai išsakė savo pageidavimus dėl Kauno filialo ir, apskritai, bibliotekos paslaugų. Komentarai siejosi su keliomis sritimis:

- **filialo aprūpinimas literatūra užsienio kalba:**

Aš pats dirbu Aklųjų ir silpnaregių centre – aš žinau, koks kontingentas, koks amžius. Aš manau, kad daug žmonių, kurie čia ateina, yra garbaus amžiaus ir jiems rusų kalba yra labai gerai suprantama. Ar negalima būtų [gauti] knygų rusų kalba – klasikos, detektyvų, dar ko nors.

Prašymas – jeigu galėtų centrinė biblioteka aprūpinti bibliotekos filialus: vokiečių kalbos žurnalą gal galima? <...> Man gali būti, kad būtų Brailio raštu, ir garsinės [knygos] rusų kalba ir vokiečių.

- **bibliotekos garsinių knygų laikmenų kokybė:**

Ir dar dėl techninių dalykų, bent man taip būna, kad kompaktai būna subraižyti. Manau, šiais laikais USB raktas, atmintukas vadinamas, nedaug kainuoja. Tai galima padaryti vyresniems žmonėms paprasčiausius apmokymus, kursus. Manau, kiekviena bibliotekininkė galėtų apmokyti, kaip iš flasho nuskaityti informaciją. Būtų ekonominis variantas geresnis bibliotekai, žmogui – patogiau.

Čia galbūt ne Kauno filialui, o centrui pageidavimas būtų – kompaktai labai nekokybiški, turbūt, pigiausiai perkate.

- **savanorių darbo kokybę:**

Yra savanorių, labai kokybiškai tą darančių [skaitančių], ir netgi geriau už aktorius. Bet, pavyzdžiui, poeziją turi apsiimti skaityti tik tie, kurie turi kažkokią patirtį.

Savanoriai įrašė, bet man nepatiko, kaip jie ten su intonacijom savo. Intonacijos visai nepritaikytos. Tuos savanorius reikėtų kažkaip tai apmokyti.

Dalyviai **akcentavo susitikimų su skaitytojais naudą** ir pageidavo ateityje periodiškai rengti panašaus pobūdžio diskusijas. Apie tai byloja tokie dalyvių pasisakymai:

- *Pageidavimas – daugiau susitikti ir aptarti. Ir atsivežti iš Kultūros ministerijos kokius darbuotojus supažindinti.*
- *Ar įmanoma, kad kažkas iš jų [Kultūros ministerijos] atstovų atvažiuotų ir pasižiūrėtų, kas čia per biblioteka.*
- *Malonus su jumis susitikimas. Kad būtų bent porą kartų per metus – aptarti, kokios problemos, ką jums pavyko padaryti, pasakyti, ką mes čia pageidaujame, nes savo sultyse virti – čia vienas dalykas, o kai truputį vėjas iš kitur – tai yra gerai tokie susitikimai.*

APIBENDRINIMAS

- Diskusijų grupės dalyvių **naudojimosi kultūros ir informacijos paslaugomis prioritetus lemia galimybė savarankiškai jomis naudotis**. Tyrimo rezultatai parodė, kad respondentai turi naudojimosi Kauno miesto kultūros įstaigomis ir bibliotekomis patirtį, taip pat lankosi kultūros įstaigose kituose Lietuvos miestuose ir užsienyje. Tačiau jų sprendimui naudotis šių įstaigų paslaugomis didelę įtaką turi įstaigų prieinamumas neįgaliesiems, kuris šiuo metu ribotas. Dėl to diskusijų grupės dalyviai aktyviai naudojami kultūros ir informacijos paslaugomis jiems savarankiškai lengvai pasiekiamame ir pritaikytas tikslinių grupių vartotojų aptarnavimui patalpas turinčiame LAB Kauno filiale. Naudojimasis kitomis kultūros ir informacijos paslaugomis reikalauja palydovo ir daugiau pastangų.
- LAB Kauno filialas yra skaitytojų vertinamas kaip **bendruomenę vienijantis kultūros centras**. Kalbėdami apie patirtį naudojantis filialu respondentai vertino renginius, ypač garsinius skaitymus, kurie suteikia galimybę diskutuoti ir pasidalyti nuomonėmis. Aptardami svarbiausias LAB Kauno filialo paslaugas skaitytojai vertino jį kaip bendruomenės susibūrimo, bendravimo vietą.
- LAB Kauno filiale **skaitytojams suteikta galimybė tenkinti pažinimo, kultūrinius poreikius**, kurie svarbūs ne tik turiningam laisvalaikio leidimui, bet **leidžia pasijusti pilnaverčiais visuomenės gyvenime dalyvaujančiais piliečiais**. Tokia skaitytojų nuomonė išryškėjo teiraujantis apie pagrindinę lankymosi kultūros įstaigose patirtį. Kalbėdami apie LAB Kauno filialą (naudojimosi tikslus ir patirtį) skaitytojai nurodė, kad jame tenkina kultūrinius, studijų ir darbo informacinius poreikius. Svarbu pažymėti, kad skaitytojai itin pabrėžė LAB darbuotojų kompetentingą pagalbą ir konsultacijas ieškant ir naudojantis informacija.
- LAB Kauno filialas – svarbi kultūros ir informacijos įstaiga dėl jos **strategiškai patogios regos negalią turintiems žmonėms vietas**. Filialas yra neįgaliųjų tankiai apgyvendintame rajone ir leidžia savarankiškai pasiekti patalpas.